

Міністерство освіти і науки України
Харківська обласна рада
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної (військової) адміністрації
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Олена ПОПОМАРЬОВА

2025 р.

ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ІМПЛЕМЕНТАЦІЮ ПРИНЦИПІВ ВІДКРИТОЇ НАУКИ У
КОМУНАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Харків, 2025 р.

I. Загальні положення

1.1. Положення є документом рекомендаційно-нормативного характеру, що містить практичні вказівки з імплементації настанов відкритої науки.

1.2. У Положенні терміни вживаються в такому значенні:

Авторське право – особисті немайнові та майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва, що передбачають дозвіл або заборону на їх використання.

Альтметрики – новітні методи фіксування та визначення показників використання результатів науково-дослідницької діяльності на основі аналізу соціальних медіа (Facebook, X, блоги, wiki- ресурси та інші), кількості завантажень документів, посилань на опубліковані та неопубліковані дослідження та інших способів використання наукових результатів для забезпечення більш вичерпних показників впливу наукових досліджень.

Академічний текст – авторський твір наукового, науково-технічного й навчального характеру у формі дисертації, кваліфікаційної випускної роботи, наукового видання, наукової статті, звіту у сфері наукової та науково-технічної діяльності, депонованої наукової роботи, підручника, навчального посібника, інших наукових і навчально-методичних праць.

Відкриті дані наукових досліджень – доступні в мережі Інтернет дані, які були зібрані та/або одержані в процесі наукових досліджень з метою створення наукових результатів (з можливістю вільного завантаження, копіювання, аналізу та повторного оброблення без фінансових, юридичних або технічних перешкод).

Відкритий доступ – сукупність практик, що застосовуються для організації безперешкодного й оперативного доступу до наукових результатів і науково-технічної інформації за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Відкрита наука – підхід до здійснення наукової й науково-технічної діяльності, який передбачає забезпечення доступу до об'єктів дослідницької інфраструктури, наукових результатів і науково-технічної інформації з можливістю їх багаторазового використання, обміну й розповсюдження за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій з метою прискорення науково-технічного та суспільного розвитку, поглиблення співпраці між вченими тощо.

Директорія журналів відкритого доступу (Directory of Open Access Journals, DOAJ) – база даних наукових періодичних видань відкритого

доступу (станом на 10 серпня 2024 р. містить близько 21 тис. видань), створена з метою підвищення видимості, доступності, репутації, використання та впливу якісних рецензованих наукових періодичних видань відкритого доступу. Партнерами ініціативи виступають низка авторитетних організацій, зокрема: Creative Commons Global Network, Crossref, Committee on Publication Ethics, Helsinki Initiative on Multilingualism, ISSN, OASPA, OCLC, OpenAIRE, Research4Life, SciELO.

Директорія книг відкритого доступу (Directory of Open Access Books, DOAB) – база даних наукових неперіодичних видань відкритого доступу, започаткована з метою підвищення їх доступності. База відкрита для всіх видавців, які публікують наукові рецензовані книги відкритого доступу.

Дослідницькі дані – дані, зібрані та/або одержані в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень, які зокрема використовуються для підтвердження висновків та результатів досліджень.

Європейський дослідницький простір (European Research Area) – система програм та політичних інструментів, що об'єднує інституційне середовище досліджень і розробок держав-учасниць Європейського Союзу та асоційованих членів з метою розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва, вільного трансферу знань, мобільності дослідників.

Наукова діяльність – інтелектуальна й творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та/або пошук способів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні й прикладні наукові дослідження.

Наукове рецензування – процес, за допомогою якого рукопис, що містить результати наукового дослідження, оцінюється незалежними дослідниками, які мають відповідну кваліфікацію та здатні оцінити новизну, обґрунтованість і значущість представлених результатів.

Науковий результат – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути представлений у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акту, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує здійснення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову.

Право інтелектуальної власності – право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності.

Препринт – версія наукового рукопису, розміщена у відкритому доступі перед офіційним рецензуванням та публікацією, з метою швидкого

доступу наукової спільноти до результатів відповідних досліджень, отримання пропозицій, зауважень тощо.

Цифровий ідентифікатор об'єкта / DOI (Digital Object Identifier – DOI) – унікальний набір текстових символів, один з видів постійного ідентифікатора (PID), який використовують для ідентифікації цифрових об'єктів, таких як опубліковані наукові статті у журналах, набори даних чи релізи програмного забезпечення з відкритим кодом.

FAIR-дані – дані, які зберігаються в електронній формі та відповідають принципам належного управління дослідницькими даними FAIR (Findability, Accessibility, Interoperability, and Reuse of digital assets).

Figshare – онлайновий репозитарій із відкритим доступом, в якому дослідники можуть зберігати та ділитися результатами своїх досліджень, включаючи цифрові дані, набори даних, зображення та відео.

Zenodo – мультидисциплінарний відкритий репозитарій, розроблений в межах проєкту OpenAIRE на замовлення Європейської комісії, для забезпечення відкритого доступу до результатів досліджень, що фінансуються за рахунок державного фінансування в країнах ЄС. Надає змогу дослідникам з усього світу та з усіх галузей досліджень розміщувати свої документи, дослідницькі дані та програмне забезпечення (реалізується принцип «Усі галузі досліджень. Всі види дослідницьких артефактів»).

ORCID ID (Open Researcher and Contributor ID) – унікальний міжнародний номер вченого, перевагами якого є створення і ведення авторського профілю (інформація про освіту, досвід роботи, членство у професійних організаціях/асоціаціях, проєктну діяльність, перелік публікацій, науково-експертну діяльність (рецензування) та ін.), наявність номера незалежно від місця роботи вченого, можливість з'єднання профілю з іншими ідентифікаторами тощо.

1.3. Результати розвитку відкритої науки в науковій організації.

- Посилення суспільного, академічного та економічного впливу, підвищення суспільної довіри до результатів досліджень, що виконуються в науковій організації;
- Забезпечення відкритого доступу до наукових результатів та даних досліджень;
- Підвищення рівня доброчесності та якості досліджень;
- Популяризація результатів досліджень, які виконуються в науковій установі, поширення наукових знань та залучення громадян до участі в науковій діяльності;
- Сформованість дослідницького потенціалу наукових колективів організації, необхідного і достатнього для опанування, продукування і

поширення складних знань відкритої науки.

II. Цілі та завдання імплементації настанов відкритої науки в академії

2.1. Мета імплементації настанов відкритої науки.

Метою імплементації настанов відкритої науки є сприяння відкритому обміну знаннями, підвищення якості наукових досліджень та їх впливу на розвиток суспільства.

2.2. Основні завдання імплементації відкритої науки.

Основні завдання імплементації настанов відкритої науки в академії:

- підвищення достовірності, надійності й відтворюваності результатів досліджень;
- заохочення раннього обміну науковими результатами;
- визнання відкритості наукових досліджень у системах оцінювання дослідницької діяльності;
- підвищення видимості результатів досліджень вчених;
- посилення дослідницького потенціалу з метою опанування складних відкритих знань;
- популяризація науки, поширення наукових знань і залучення громадян до участі в науковій діяльності академії.

III. Цінності та Принципи відкритої науки

3.1. Цінності відкритої науки:

Суспільна користь. Як глобальне суспільне благо, відкрита наука має належати й приносити користь усьому людству. З цією метою наукові знання мають знаходитися у відкритому доступі, а наукові досягнення бути частиною суспільного надбання. Наукова практика повинна бути інклюзивною, стійкою й справедливою, зокрема щодо можливостей для отримання наукової освіти та розвитку потенціалу дослідників.

Справедливість і рівність. Відкрита наука повинна відігравати важливу роль у забезпеченні рівних можливостей для дослідників, створюючи умови для справедливого й взаємовигідного обміну науковими ресурсами та результатами досліджень, а також умови для рівного доступу до наукових знань як тих, хто їх створює, так і тих, хто ними користується, незалежно від місцезнаходження, національності, раси, віку, статі, доходу, соціально-економічних статусу, кар'єрного рівня, мови, релігії тощо.

Якість і доброчесність. Відкрита наука базується на повазі до академічних свобод і прав людини, а також сприяє забезпеченню високої якості досліджень за допомогою об'єднання різноманітних джерел знань і

надання вільного доступу до методів досліджень та наукових результатів, що створює умови для їх ретельного аналізу й перевірки з використанням прозорих процедур.

Різноманітність та інклюзивність. Відкрита наука повинна охоплювати різноманітні знання, практики, методи й форми роботи, мови, результати та теми досліджень, які відповідають потребам і відображають епістемічний плюралізм наукової спільноти загалом, різних дослідницьких колективів та окремих науковців, а також громадськості й носіїв знань за межами традиційного наукового співтовариства, включно з представниками корінних народів і місцевими громадами, а також соціальними суб'єктами з різних країн та регіонів (за потреби).

3.2. Принципи відкритої науки:

Прозорість, перевірка, критичний аналіз та відтворюваність. Відкритість варто заохочувати на всіх етапах наукової діяльності з метою посилення надійності й точності наукових результатів, посилення впливу науки на суспільство та підвищення спроможності суспільства вирішувати складні взаємопов'язані завдання. Підвищення відкритості приводить до посилення прозорості й довіри до наукової інформації, а також зміцнює фундаментальні основи науки як окремої форми знання, що ґрунтується на доказах і перевіряється за допомогою співвіднесення з реальністю, логічного аналізу та експертного контролю.

Рівність можливостей. Дослідники, інші суб'єкти відкритої науки й зацікавлені сторони, незалежно від місця проживання, національності, раси, віку, статі, доходу, соціально-економічних умов, рівня кар'єри, дисципліни, мови, релігії, етнічної приналежності, міграційного статусу тощо мають право на рівні можливості щодо отримання доступу до відкритої науки, власного внеску та користі від отриманих знань.

Відповідальність, повага та підзвітність. Підвищення відкритості приводить до посилення відповідальності всіх суб'єктів, які залучені до відкритої науки. Відповідальність, звітність перед громадськістю, своєчасне виявлення конфліктів інтересів і можливих соціальних та екологічних наслідків наукової діяльності, інтелектуальна чесність та повага до етичних принципів має стати основою для належного управління відкритою наукою.

Співпраця, участь та інклюзивність. Співпраця на всіх етапах наукової діяльності поза межами географічних, мовних і ресурсних відмінностей має стати нормою поряд із усебічною й ефективною участю представників громадськості для вирішення соціально значущих проблем.

Гнучкість. Наявність різноманітних наукових систем, суб'єктів і

ресурсів, а також стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій виключають можливість застосування універсальних підходів до інструментів та практик відкритої науки й спонукають установи заохочувати різні способи розвитку відкритої науки та форми її реалізації, дотримуючись вищезазначених цінностей і максимально враховуючи інші принципи відкритої науки.

Сталість. Забезпеченню максимальної ефективності й дієвості відкритої науки сприяють стійкі довгострокові методи роботи, послуги, інфраструктура та моделі фінансування, що дозволяють забезпечити рівноправну участь науковців із менш привілейованих установ. Об'єкти інфраструктури відкритої науки мають функціонувати й фінансуватися переважно на некомерційній основі, спираючись на довгострокову концепцію, що вдосконалює практику відкритої науки та забезпечує постійний і необмежений доступ для всіх охочих.

IV. Імплементация відкритої науки в академії

4.1. Розроблення Положення про відкриту науку.

Упровадження відкритої науки передбачає розроблення Положення про відкриту науку; визначення ролі, прав та обов'язків різних суб'єктів щодо впровадження політики відкритої науки; розроблення та впровадження механізмів моніторингу і оцінювання ефективності наукової діяльності, результатів наукових досліджень та дослідницької діяльності вчених для всіх етапів наукової кар'єри з урахуванням принципів відкритої науки.

4.2. Надання відкритого доступу до власної дослідницької інфраструктури.

Академія сприяє здійсненню наукових досліджень через надання відкритого доступу до власної дослідницької інфраструктури вітчизняним та іноземним вченим.

4.3. Інтеграція репозитарію наукових текстів академії.

Забезпечується інтеграція репозитарію наукових текстів академії з національними та європейськими репозитаріями відкритих публікацій.

4.4. Відкритий доступ до результатів досліджень.

Оприлюднення у відкритому доступі основних результатів (монографій, аналітичних матеріалів, посібників тощо), є обов'язковим. Виключенням є роботи, що мають інформацію з обмеженим доступом.

4.4.1. Вчені КЗ «ХГПА» оприлюднюють індивідуальні результати наукових досліджень відповідно до принципів відкритої науки.

4.4.2. Наукові публікації вчених мають містити інформацію про

доступність даних досліджень, а також про внесок кожного автора у дослідження відповідно до таксономії ролей учасників досліджень «CRediT», джерело фінансування дослідження та будь-який конфлікт інтересів.

4.5. Відкритий доступ до даних досліджень.

4.5.1. Вчені академії надають доступ до даних досліджень, оскільки відкритість даних є загальноприйнятою практикою світової дослідницької спільноти як необхідна умова підтвердження висновків і результатів досліджень, викладених у наукових публікаціях.

4.5.2. Академія:

- заохочує дослідників до якнайшвидшого оприлюднення даних досліджень або їх метаданих у відкритому доступі з метою забезпечення доступності, можливості перевірки та багаторазового використання в довгостроковій перспективі;

- сприяє дослідникам у виборі якісних сховищ та розміщенні результатів наукових досліджень у спеціальних доменах, призначених для збору, розповсюдження та збереження цифрових результатів досліджень конкретних дослідницьких спільнот (Europe PMC – у сфері наук про життя; OAPEN library – академічні книги, головним чином у сфері соціальних і гуманітарних наук; CORE – репозиторій для гуманітарних наук). Якщо немає відповідного спеціального сховища, для збору розповсюдження та збереження цифрових результатів досліджень рекомендується використовувати Zenodo та Figshare;

- сприяє розвитку відкритих дослідницьких практик і навичок серед дослідників.

4.5.3. Виконавці наукових досліджень несуть відповідальність за точність даних досліджень, які вони отримали.

4.5.4. Забезпечення відтворюваності, надійності та точності даних досліджень передбачає належний опис даних досліджень від початку дослідження відповідно до загальних стандартів документування даних та доступність у репозитарії даних, якщо це не суперечить конфіденційності, захисту персональних даних, інтелектуальної власності тощо.

4.6. Добročесність досліджень та належні дослідницькі практики

Академія забезпечує добročесність досліджень та належних дослідницьких практик для підвищення якості науки, відтворюваності результатів досліджень та суспільної довіри до дослідників і закладу та з цією метою:

- удосконалює практику та процедури забезпечення дослідницької добročесності з врахуванням підходів та принципів

відкритої науки;

- впроваджує національні та інституційні стандарти доброчесності та імплементацію Європейського кодексу поведінки щодо наукової доброчесності (The European Code of Conduct for Research Integrity, 2023) для впровадження відповідальної відкритої науки, відповідального використання генеративного штучного інтелекту в дослідженнях та оцінювання досліджень;

- впроваджує критерії належної дослідницької поведінки, критерії і санкції за порушення належних дослідницьких практик для максимізації якості і надійності досліджень та їх результатів (публікацій, даних, метаданих, протоколів, програмного забезпечення, зображень та інших дослідницьких матеріалів та методів);

- сприяє поширенню культури дослідницької доброчесності.

4.7. Популяризація науки, поширення наукових знань та залучення громадян до участі в дослідженнях.

Академія:

- вживає заходи з популяризації відкритої науки з урахуванням міжнародного досвіду, зокрема принципів Європейської асоціації громадянської науки (ESCA);

- сприяє формуванню і підвищенню професійної компетентності вчених та здобувачів вищої освіти щодо відкритої науки;

- поширює інформацію в суспільстві щодо напрямів та результатів досліджень, які здійснюються в академії;

- узгоджує напрями досліджень з актуальними суспільними викликами, цінностями, потребами та очікуваннями громадськості;

- сприяє спільному генеруванню знань та поглибленню діалогу між стейкхолдерами (дослідниками, представниками громад, представниками органів місцевого самоврядування тощо);

- залучає стейкхолдерів до обговорення процесу і результатів досліджень на всіх етапах дослідницької діяльності (від визначення потреб та створення дизайну дослідницького проєкту до оцінювання впливу отриманих результатів досліджень);

- здійснює відкриту комунікацію для підвищення довіри представників громад до процесу та результатів наукових досліджень;

- створює умови для залучення представників неакадемічного сектору до реалізації спільних дослідницьких проєктів, розширюють співпрацю в таких сферах як наукове волонтерство;

- залучає до проведення інформаційно-комунікаційних кампаній з метою популяризації наукових досягнень серед населення, інформування

про можливості використання досягнень науки у професійній діяльності та повсякденному житті громадян;

- поширює серед мешканців громад інноваційну культуру шляхом залученості до процесу генерування знань, досліджень, взаємодії з науковим співтовариством, використання результатів досліджень.

4.8. Оцінювання результатів дослідження в умовах відкритої науки.

4.8.1. З метою удосконалення системи оцінювання результатів дослідження академія:

- розробляє та запроваджує інституційні політики щодо оцінювання результатів досліджень в умовах відкритої науки;
- впроваджує принципи, критерії та показники оцінювання результатів дослідження в умовах відкритої науки.

4.8.2. З метою оцінювання дослідницької діяльності вчених академія:

- запроваджує механізми оцінювання дослідницької діяльності вчених для всіх етапів наукової кар'єри, що передбачає багатоаспектне врахування індивідуального досвіду використання принципів відкритої науки (відкритий доступ до публікацій, доступність первинних даних та результатів досліджень, досвід використання відкритих платформ, інструментів та сервісів, досвід спільних досліджень з представниками неакадемічного сектора, досвід відкритого експертного оцінювання;

- забезпечує системне визнання досягнень у сфері відкритої науки керівниками різних рівнів академії та врахування здобутків у впровадженні практик відкритої науки при укладанні контрактів, перебуванні на посаді та просуванні на всіх етапах наукової кар'єри;

- забезпечує підвищення кваліфікації та підтримку дослідників (навчання/тренінги/консультування) з питань відкритих практик в науковій діяльності.

V. Очікувані результати імплементації настанов відкритої науки в академії

За результатами імплементації настанов відкритої науки очікується:

- посилення суспільного, академічного та економічного впливу, підвищення суспільної довіри до результатів досліджень, що виконуються в академії;

- забезпечення відкритого доступу до наукових результатів та даних досліджень;

- підвищення рівня доброчесності та якості досліджень;

- популяризація результатів досліджень, які виконуються в академії, поширення наукових знань та залучення громадян до участі в

науковій діяльності;

– сформованість дослідницького потенціалу наукових колективів академії, необхідного і достатнього для опанування, продукування і поширення складних знань відкритої науки.